

MAATALOUDEN TUTKIMUSKESKUS
TIEDOTE 10/92

BERTALAN GALAMBOSI ja ILKKA RAHUNEN

Yrttien käyttö ja viljely

Maatalouden tutkimuskeskus
Tiedote 10/92

BERTALAN GALAMBOSI ja ILKKA RAHUNEN

Yrttien käyttö ja viljely
Katsaus aikakauslehtiin ja kysely yrttikurssilaisille

Maatalouden tutkimuskeskus
Etelä-Savon tutkimusasema
Karilantie 2 A
50600 MIKKELI
Puh. (955) 230 028

Jokioinen 1992
ISSN 0359-7652

Sisällysluettelo

	Sivu
TIIVISTELMÄ	2
1. JOHDANTO	3
2. AINEISTO JA MENETELMÄT	
2.1. Katsaus aikakauslehtien artikkeleihin	4
2.2. Kysely yrttikurssien osanottajille	7
3. TULOKSET	
3.1. Yrttikirjoitusten määrä	9
3.2. Yrttikirjoitusten sisältö	13
3.3. Yrttikirjoitukset lehdittäin	
3.3.1. Kodin Kuvalehti	15
3.3.2. Kotiliesi	15
3.3.3. Makasiini	16
3.3.4. Elämäntaito	16
3.3.5. Kauneus ja Terveys	16
3.3.6. Pellervo	17
3.3.7. Kotilääkäri	17
3.3.8. Terveen Elämän Edistäjä	18
3.3.9. Kotipuutarha	18
3.3.10. Puutarha	20
3.3.11. Puutarha-Uutiset	20
3.4. Yrttikurssilaisten sukupuoli, ikä ja ammatti	20
3.5. Yrttien käyttö, hankinta ja viljely	23
3.6. Yrttitiedon saanti ja kursseille osallistumisen syyt	28
3.7. Agrologiopiskelijoiden suhtautuminen yrtteihin	34
4. TULOSTEN TARKASTELO	
4.1. Yrttikirjoitukset aikakauslehdissä 1980-luvulla	35
4.2. Arvioita kirjoitusten vaikutuksista	36
4.3. Yrttikurssilaisten taustaa ja toiveita	38
4.4. Yrttikiinnostuksen syitä	39
5. Kiitokset	39
6. Liite	40

TIIVISTELMÄ

Suomalaisten yrttikiinnostuksen syitä selvitettiin aikakauslehtien artikkelikatsauksen ja yrttiviljelykurssien osanottajille tehdyn kyselyn avulla. Lehtikatsauksessa olivat mukana Kotiliesi, Kodin Kuvalehti, Makasiini, Kauneus ja Terveys, Elämäntaito, Kotilääkäri, Terveen Elämän Edistäjä, Kotipuutarha, Puutarha, Puutarha-Uutiset ja Pellervo. Lehtien levikki oli noin 775 000 kpl. Yhteensä tutkittiin 1 798 lehteä, joissa oli 905 mauste-, rohdos- tai lääkekasveja käsittelevää kirjoitusta. Kirjoitusten määrä kasvoi 1980-luvun kuluessa. Vuosikymmenen alkupuolella oli 6-7 kirjoitusta/lehti/vuosi, vuosikymmenen keskivaiheilla noin 10 kirjoitusta ja v. 1989 14 kirjoitusta/lehti. Keskimäärin joka toisessa tutkitussa lehdessä oli yrttiaiheinen kirjoitus. Puutarha-alan ammattilehdissä yrttikirjoituksia oli vähiten.

Artikkeleissa selostettiin yrttien käyttömahdollisuuksia ruuanlaitossa, terveyden- ja kauneushoidossa, koristelussa ja värjäyksessä; yrttien koostumusta ja vaikuttavia aineita; yrttien viljelyä ja tutkimuksia sekä yrttien käyttö- ja viljelyhistoriaa. Lisäksi esiteltiin alalla toimivia henkilöitä ja yrityksiä. Suuri osa kirjoituksista oli ruokaohjeita. Aikakauslehdet tavoittavat laajan kuluttajajoukon ja kirjoitusten avulla on mahdollista merkittävästi lisätä yrttien käyttöä. Kotimaisen kulutuksen lisääntyminen on perusedellytys yrttien laajamittaiselle viljelylle.

Kurssikysely tehtiin 12 yrttiviljelykurssilla, jotka pidettiin eri puolilla Suomea v. 1989-1990. Vastaukset saatiin 273 kurssilaiselta ja vastausprosentti oli 80 %. Kursseille osallistui koulukseltaan ja ammatiltaan hyvin erilaisia ihmisiä. Tietous yrteistä oli suurimmalla osalla vähäistä, yli puolet oli kuitenkin käyttänyt yrtejä usein. Suuri osa kurssilaisista ei ollut lainkaan viljellyt yrtejä. Viidesosa kurssilaisista toivoi yrttiviljelystä itselleen ammattia, suuri osa tuli kurssille yleisen yrttitiedon saamiseksi. Aikakauslehdet ja kirjat olivat pääasialliset yrttitiedon lähteet. Ammattituotantoa käsitteleviä kirjoituksia ja oppikirjoja kaivattiin. Kurssilaisten mielestä yrttien viljelyllä on tulevaisuutta Suomessa.

1. JOHDANTO

Vuosikymmenten unohduksen jälkeen yrtit alkoivat kiinnostaa suomalaisia 1970-luvulla. Kiinnostuksen kohteena olivat luonnonvaraiset mauste- ja rohdoskasvit samoin kuin etelänmatkoilla tutuiksi tulleet yrtit. Pitkälle teollistuneessa yhteiskunnassa yrtit tarjosivat eksotiikkaa ja vetosivat sekä tunteisiin että järkeen. Useat muoti-ilmiöt kasvattivat yrttien suosiota - terveelliset elämäntavat, kevyt ruokavalio, vaihtoehtoiset terveydenhoitomenetelmät, itse luonnosta kerätty, omin käsin viljelty tai kotimaassa luonnonmukaisesti tuotettu.

Kuluttajat kaipasivat tietoja yrttien moninaisista käyttötavoista, kuten ruuan maustamisesta, terveyden- ja kauneudenhoidosta, yrteistä koristekasveina. Yhä useammin toivottiin ohjeita yrttien viljelystä omiin tarpeisiin, ja kiinnostus myös kaupalliseen tuotantoon heräsi. Tuotantomahdollisuuksia selvitettiin pitkästä aikaa tutkimuksen avulla Suomen Akatemian maustekasvitutkimuksessa v. 1983-1985 ja Puumalan rohdos- ja maustekasvihankkeessa v. 1984-1988. Samanaikaisesti tutkittiin kotimaassa tuotettujen yrttien koostumusta ja laatua.

Tässä raportissa tutkitaan yrttikiinnostuksen syitä aikakauslehtien ja yrttikurssilaisten avulla. Aikakauslehtien artikkelikatkausten tavoitteena oli 1) selvittää, onko yrttejä koskevien kirjoitusten määrä muuttunut 1980-luvulla, 2) selvittää yrttikirjoitusten sisältöä ja 3) arvioida kirjoitusten vaikutuksia yrttien käyttöön ja tuotantoon. Yrttiviljelykurssien osanottajille tehdyn kyselyn tavoitteena oli 1) selvittää, miksi kurssilaiset osallistuvat yrttikurssille, 2) selvittää yrttien käyttöä, hankintaa ja viljelyä sekä 3) tiedustella, kuinka yrttitietoa on saatavilla Suomessa.

2. AINEISTO JA MENETELMÄT

2.1. Katsaus aikakauslehtien artikkeleihin

Selvityksen kohteeksi valittiin lehdet, joissa artikkeliluetteloiden perusteella esiintyi 1980-luvulla lähes vuosittain yrttien käyttöön tai tuotantoon liittyviä kirjoituksia. Lehdet olivat sisällöltään kodin yleislehtiä tai terveys- ja kauneuslehtiä (ns. naistenlehtiä) tai maatalous- ja puutarhalehtiä (taulukko 1). Puutarha, Puutarha-Uutiset ja Pellervo ovat ammattilehtiä. Lehtien vuosikerrat lainattiin Mikkelin maakuntakirjastosta. Kauneus ja Terveys -lehdestä oli mukana 11 vuosikertaa, useimmista lehdistä 10 vuosikertaa ja neljästä lehdestä 4-9 vuosikertaa. Vuosikertojen määrä riippui maakuntakirjaston tilauksista. Kaikista vuosikertoista ei kaukolainauksenkaan avulla onnistuttu saamaan kaikkia numeroita. Kaikkiaan tutkittiin 1798 lehteä (taulukko 1).

Katsauksessa otettiin huomioon kaikki kirjoitukset, joissa käsiteltiin mauste-, rohdos- tai lääkekasveja. Mainoksia ei otettu katsaukseen mukaan. Yhteensä tarkasteltiin 905 kirjoitusta. Artikkeleissa kirjoitettiin kasvien käyttö- ja viljelyhistoriasta, käyttömahdollisuuksista ruuanlaitossa, terveyden- ja kauneudenhoidossa, koristelussa ja värjäyksessä, kasvien koostumuksesta ja vaikuttavista aineista, kasvien viljelyohjeista ja tutkimuksesta. Lisäksi esiteltiin alalla toimivia henkilöitä ja yrityksiä.

Lehdittäin laadittiin artikkelilista, johon merkittiin kirjoituksen otsikko, aihepiiri ja käsitellyt kasvilajit. Tuloksia esitettäessä artikkelit on jaettu sisällön ja laajuuden mukaan neljään ryhmään:

Yrttiruokaohjeet - kirjoitukset käsittelevät yrttien käyttöä ruuanvalmistuksessa, esittelevät esimerkiksi kansallisruokia Välimeren maista.

- Yleiset ruokaohjeet** - kirjoitukset esittelevät yleisiä ruokareseptejä, joissa korostetaan yrttien käyttöä maustamisessa.
- Pitkät yrttikirjoitukset** - yrttiaihetta käsitellään 2-5 sivun kirjoituksissa, jotka sisältävät runsaasti asiantietoa.
- Lyhyet yrttikirjoitukset** - yrttiaihetta käsitellään korkeintaan yhden sivun kirjoituksessa yleisesti tai tietoisuuskunomaisesti.

Taulukko 1. Aikakauslehtien artikkelikatsauksessa mukana olleet lehdet, vuosikerrat ja numerot.

Lehti	Vuosi- kerrat	Lehtiä vuodessa kpl	Tutkitut lehdet kpl	Tutkittu kaikista lehdistä %
Kotiliesi	1980-89	24	239	99,6
Kodin Kuvalehti	1980-89	24	223	93,0
Makasiini	1984-89	12	72	100
Kauneus ja Terveys	1979-89	12	114	86,4
Elämäntaito	1986-89	12	44	91,6
Kotilääkäri	1980-89	12	120	100
Terveen Elämän Edistäjä	1983-89	8	56	100
Kotipuutarha	1980-89	12	120	100
Puutarha	1980-89	12	120	100
Puutarha-Uutiset	1981-89	50	450	100
Pellervo	1980-89	24	240	100
Yhteensä			1 798	

Taulukko 2. Aikakauslehtien artikkelikatsauksessa mukana olleet lehdet, niiden ilmestymistiheys ja levikkiarvio v. 1989.

Lehti	Lehtiä vuodessa kpl	Lehden levikki kpl
Kotiliesi	24	200 000
Kodin Kuvalehti	24	165 000
Makasiini	12	
Kauneus ja Terveys	12	65 000
Elämäntaito	12	154 000
Kotilääkäri	12	45 000
Terveen Elämän Edistäjä	8	30 000
Kotipuutarha	12	27 000
Puutarha	12	5 300
Puutarha-Uutiset	50	6 000
Pellervo	24	80 000
Yhteensä	202	777 300

2.2. Kysely yrttikurssien osanottajille

Kysely tehtiin yhteensä 12 yrttiviljelykurssilla, jotka järjestettiin 31.10.1989 ja 30.11.1990 välisenä aikana eri puolilla Suomea (taulukko 3). Parkanon kurssilla oli opettajana Pirkanmaan maatalouskeskuksen yrttiviljelyneuvoja Veli-Matti Lääperi, muiden kursseiden opettajana oli Maatalouden tutkimuskeskuksen Etelä-Savon tutkimusaseman tutkija Bertalan Galambosi.

Kurssilaisille selostettiin kyselyn tarkoitus, jaettiin kyselylomakkeet (liite 1), pyydettiin ystävällisesti täyttämään ne ja palauttamaan joko heti tai kurssin loputtua Etelä-Savon tutkimusasemalle. Lomakkeilla annetut vastaukset oli helppo käsitellä lukuun ottamatta kohtaa 11 (Mikä on mielipiteenne yrttiviljelytiedon saamisesta nykyhetkellä Suomessa?), joka osoittautui monimutkaiseksi.

Kiteen maatalousoppilaitoksella (taulukko 3) tiedusteltiin lomakkeessa olevien kysymysten lisäksi 68:n valmistumisvaiheessa olevan agrologiopiskelijän, 3 opettajan ja 2 maanviljelijän suhtautumista yrttien viljelyyn ja mielipidettä yrttiviljelyopetuksen riittäväydestä.

Kurssilaisille jaettiin yhteensä 341 lomaketta. Niitä palautettiin yhteensä 273 kpl, joten vastausprosentti oli 80 % . Kaikissa lomakkeissa ei vastattu jokaiseen kysymykseen ja joihinkin kysymyksiin oli mahdollista antaa useampi kuin yksi vastaus.

Taulukko 3. Tutkimuksessa mukana olleiden yrttiviljelykurssien pitopaikka ja -aika, järjestäjä ja kyselyyn vastanneiden kurssilaisten määrä.

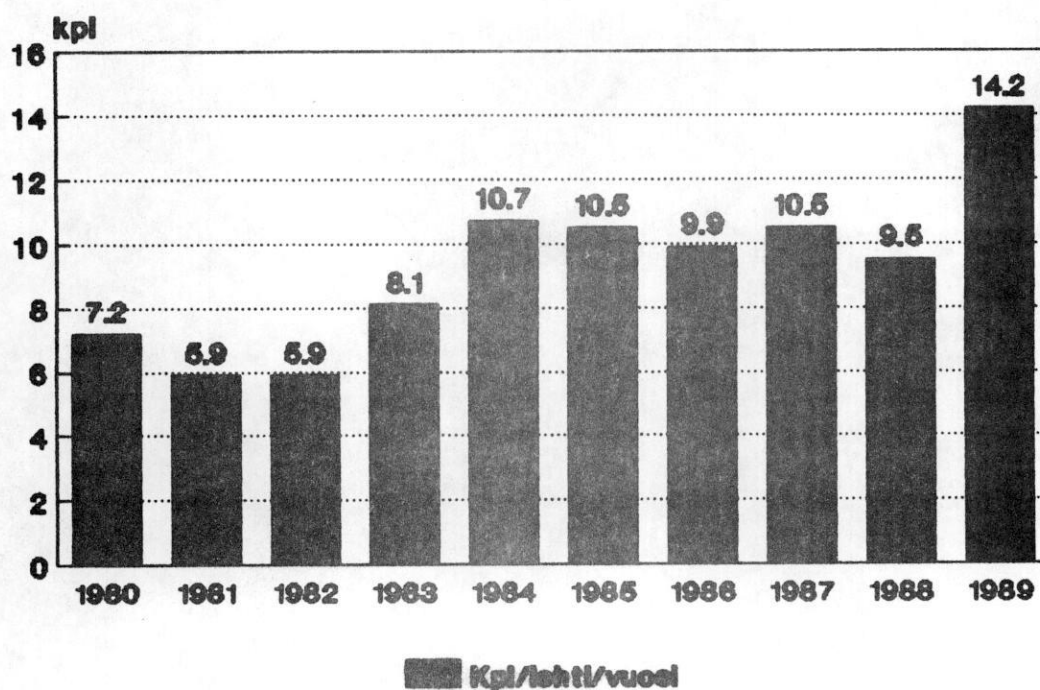
Kurssin pitopaikka ja -aika	Järjestäjä	Kyselyyn vastanneet kurssilaiset	
Kauhava	31.10.1989	Kansalaisopisto	11 kpl
Kittilä	29.-31.1.1990	Maatalousoppilaitos	20 kpl
Ranua	1.2.1990	Pohjois-Suomen biologinen keskus	16 kpl
Hämeenkyrö	17.-18.2.1990	Osaran maatalousoppilaitos	35 kpl
Kauhajoki	29.3.1990	Kotitalousoppilaitos	13 kpl
Korpilahti	30.-31.3.1990	Alkio-opisto	13 kpl
Halikko	7.-8.4.1990	Kunta ja kansalaisopisto	21 kpl
Parkano	11.4.1990	4H-yhdistys	8 kpl
Muuruvesi	3.5.1990	Maatalousoppilaitos	29 kpl
Rautalampi	8.11.1990	Muuruveden maatalousoppilaitos ja 4H-yhd.	25 kpl
Porvoo	21.11.1990	Uudenmaan maatalouskeskus	9 kpl
Kitee	30.11.1990	Maatalousoppilaitos	73 kpl

3. TULOKSET

3.1. Yrttikirjoitusten määrä

Tutkittuna ajanjaksona 1980-luvulla ilmestyi 11 aikakauslehdessä yhteensä 905 kirjoitusta, joissa käsiteltiin mauste- ja rohdoskasveja. Vuosikymmenen alkupuolella, v.1981-1983, kirjoituksia oli 6-7/lehti/vuosi, vuosikymmenen keskivaiheilla, v.1984-1988, noin 10 kirjoitusta/lehti/vuosi ja v. 1989 14 kirjoitusta/lehti (kuva 1).

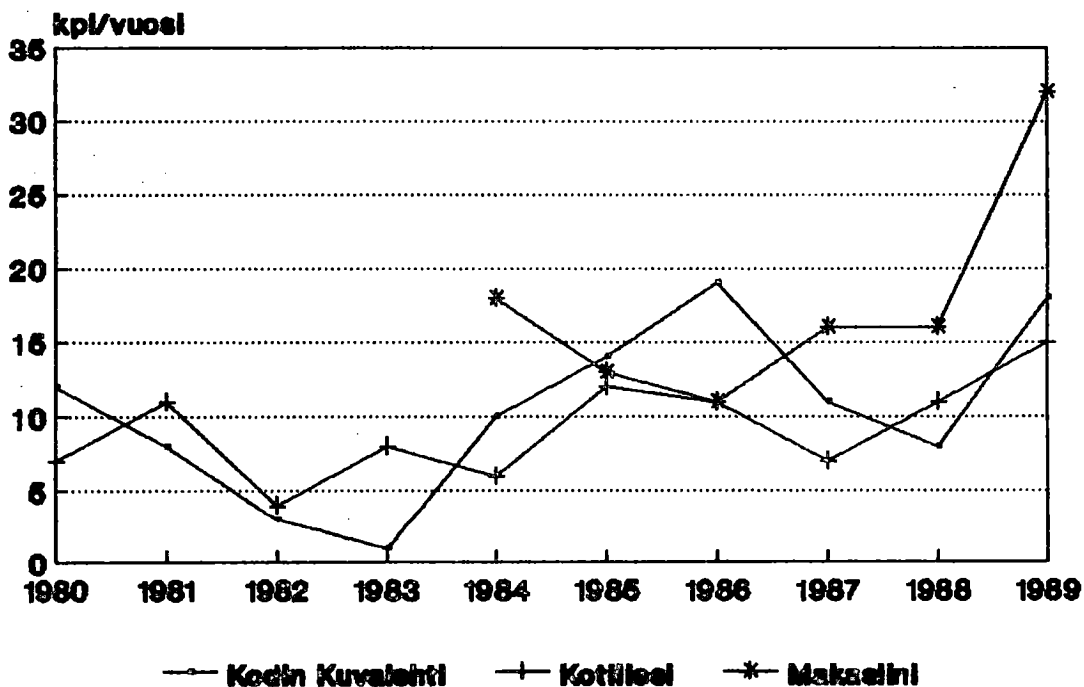
Yrttikirjoitukset

Kuva 1. Yrttejä koskevien kirjoitusten määrä aikakauslehdissä 1980-luvulla.

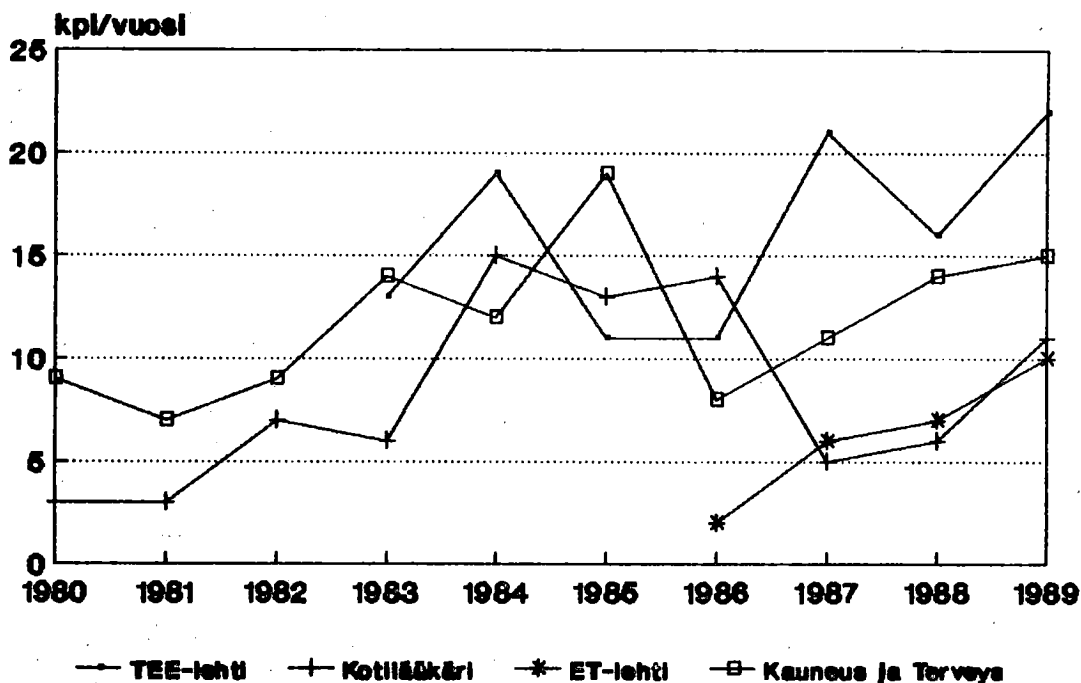
Yrttejä koskevia kirjoituksia oli lähes kaikissa aikakauslehdissä vuonna 1989 enemmän kuin vuosikymmenen alussa (kuvat 1-4). Trendi oli säännöllisesti kasvava lähes koko 1980-luvun, jos lehtiä tarkastellaan yhdessä (kuva 1); vuosittain ja lehdittäin esiintyi kuitenkin epäsäännöllisyyttä. Vuosikymmenen alun kasvavan kirjoitusmäärän jälkeen oli useissa lehdissä vähemmän kirjoituksia vuonna 1985 (Pellervo), 1986 (Kauneus ja Terveys), 1987 (Kotilääkäri) tai 1988 (Kotipuutarha). Vuosikymmenen lopulla kirjoitusten määrä nousi jälleen kasvuun (kuvat 1-4). Vuonna 1989 oli tarkastelluissa lehdissä yhteensä 157 kirjoitusta, joissa käsiteltiin yrttejä.

Yrttikirjoitukset

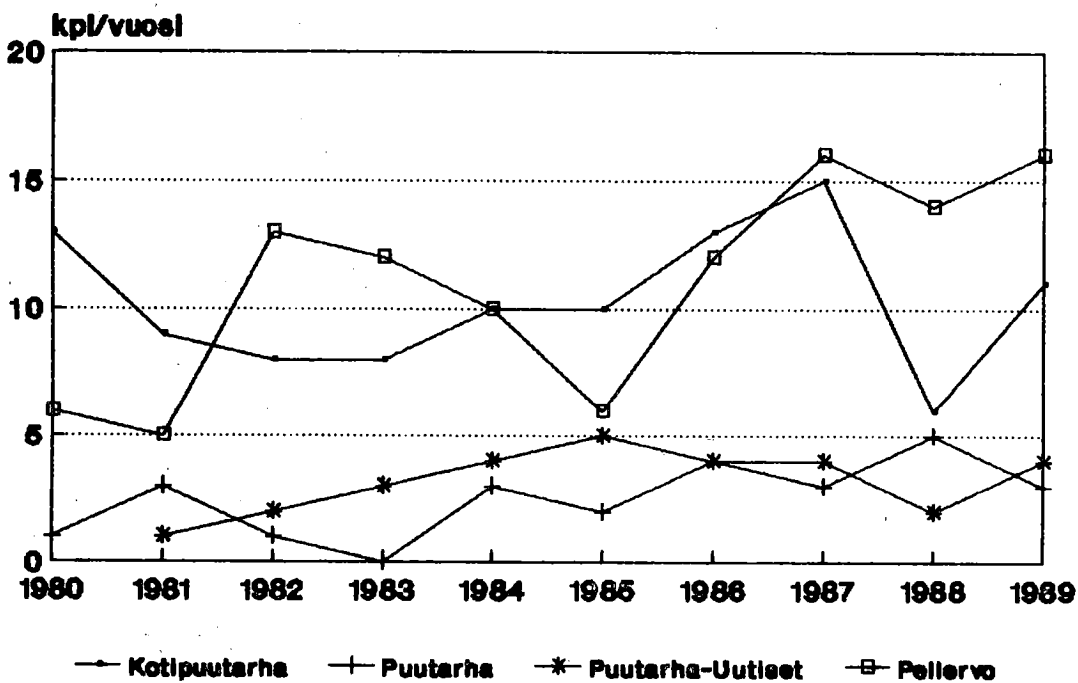

Kuva 2. Yrttejä koskevien kirjoitusten määrä Kodin Kuvalehdessä, Kotiliedessä ja Makasiinissa 1980-luvulla.

Yrttikirjoitukset

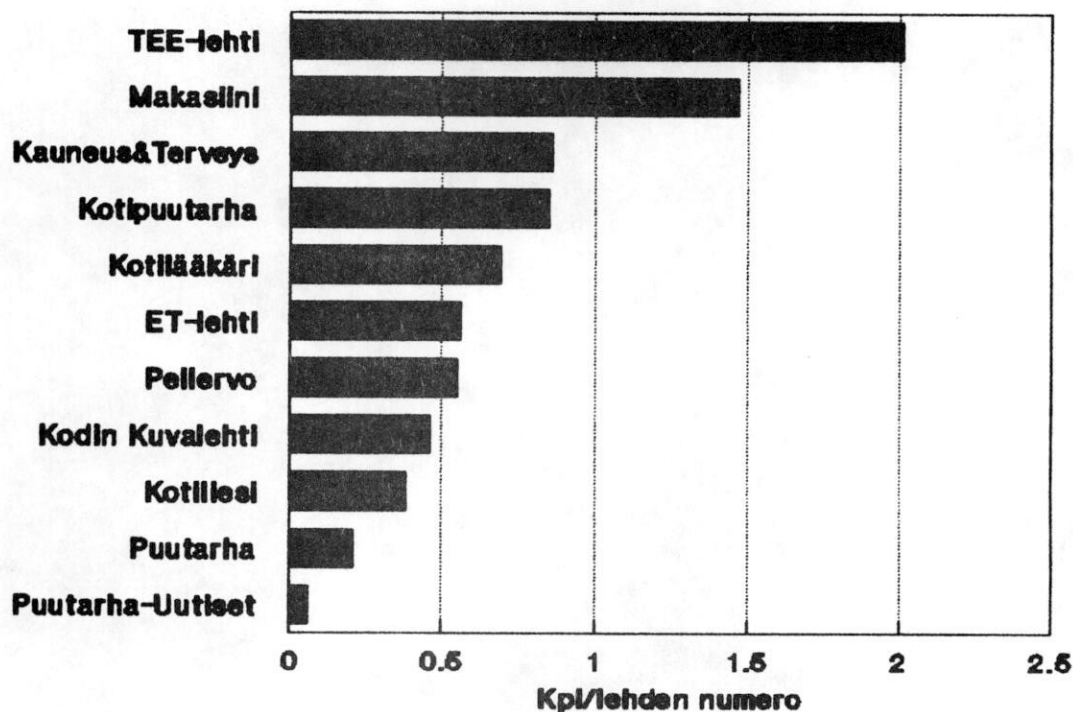
Kuva 3. Yrttejä koskevien kirjoitusten määrä TEE-lehdessä, Kotilääkäri- ja ET-lehdessä ja Kauneus ja Terveys-lehdessä 1980-luvulla.

Kuva 4. Yrttejä koskevien kirjoitusten määrä Kotipuutarhassa, Puutarhassa, Puutarha-Uutisissa ja Pellervossa 1980-luvulla.

Keskimäärin joka toisessa tutkitussa lehden numerossa esiintyi yrittäjäaiheinen kirjoitus. TEE-lehdessä kirjoituksia oli eniten, noin kaksi kirjoitusta jokaisessa lehdessä (kuva 5). Makasiini-lehdestä löytyi keskimäärin 1,5 yrittäjäkirjoitusta. Puutarhaharrastajille suunnatusta Kotipuutarha-lehdestä löytyi yrittäjäasioita lähes jokaisesta lehdessä. Pellervo-lehden joka toisessa numerossa oli yrittäjäkirjoitus. Puutarha-alan ammattilehdissä yrittäjäkirjoituksia oli vähän (kuva 5).

Yrittäjäkirjoitukset

Kuva 5. Yrittäjä koskevien kirjoitusten määrää aikakauslehtien numeroissa 1980-luvulla.

3.2. Yrttikirjoitusten sisältö

Kirjoitusten aiheet noudattivat yleensä lehtien peruslinjaa (kuvat 6-8). Kodin Kuvalehdessä, Makasiinissa ja Kotiliedessä yli 70 % kaikista yrttikirjoituksista oli ruokaohjeita, Kauneus ja Terveys-lehdessä sekä ET-lehdessä yli puolet (kuva 6). Myös Pellervossa ruokaohjeita oli runsaasti. Puutarha-alan ammattilehdissä ruokaohjeita ei ollut lainkaan (kuva 8).

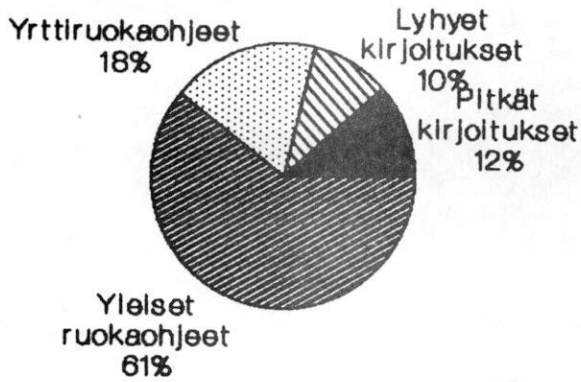
Yrttien viljelyyn tai viljelytutkimukseen liittyvien kirjoitusten osuus yrttikirjoituksista oli suurin Puutarhassa, Puutarha-Uutisissa ja Kotipuutarhassa (kuvat 7 ja 8). Kasvien historiasta, käytöstä ja vaikutuksista kirjoitettiin eniten Kotilääkärissä ja TEE-lehdessä (kuva 7). Melko runsaasti näistä aiheista kirjoitettiin myös ET-lehdessä ja Kauneus ja Terveys -lehdessä (kuva 6).

Yrttien viljelystä annettiin sekä yleisiä että kasvikohtaisia ohjeita. Ohjeissa käsiteltiin paljon luonnonmukaisen tuotannon menetelmiä ja kotitarveviljelyä kasvitarhassa, parvekkeella tai ikkunalla kukkaruukussa. Monissa kirjoituksissa neuvottiin kotikäyttöön soveltuvia yrttien kuivatusmenetelmiä ja käyttöä teeaineina. Kirjoituksissa annettiin myös yrttikylpyohjeita, esiteltiin luonnonkasvien käyttöä kosmetiikassa sekä luontaistuotekaupan valmistajien käyttöä.

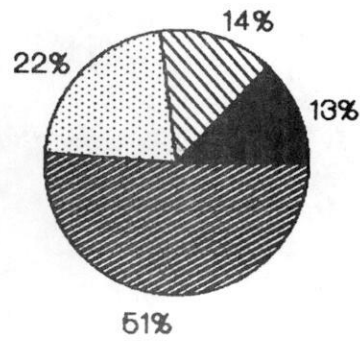
Eri yrttilajeista olivat paljon esillä Suomen luonnonyrtit ja erityisesti nokkonen sekä väinönputki. Valkosipuli ja muut sipulikasvit olivat esillä useissa kirjoituksissa. Runsaasti kirjoituksia oli pellavasta, kamomillasta, tillistä, piparmintusta, helokista, ginsengistä sekä siankärsämöstä.

Henkilöhaastatteluissa esiteltiin yrttialan pioneereja. Useimmin lehtikirjoituksissa esiintyivät Ulla Lehtonen, Ursula Pelttari, Virpi Cormier Frantsilan Yrttitilalta, Matti Hämäläinen Heinäveden Yrttipajalta ja Puumalan yrttihanke.

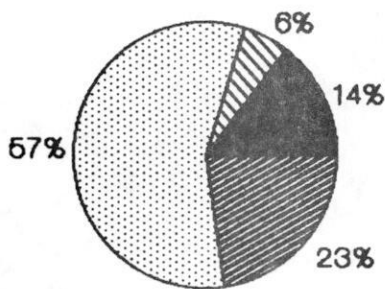
Yrttikirjoitusten jakautuminen

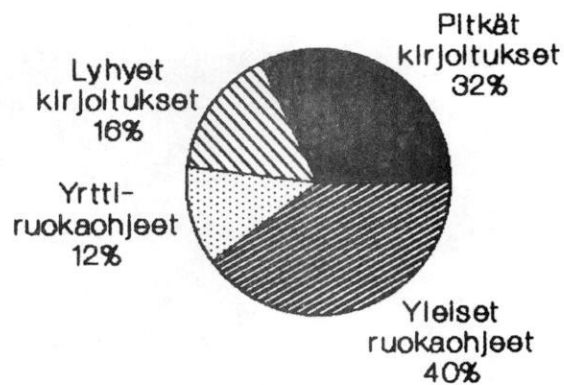
Kodin Kuvalehti
104 kirjoitusta

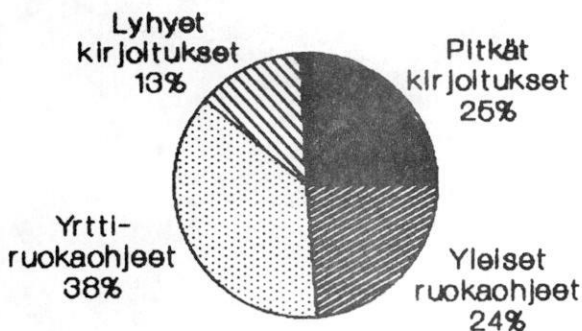
Kotiliesi
92 kirjoitusta

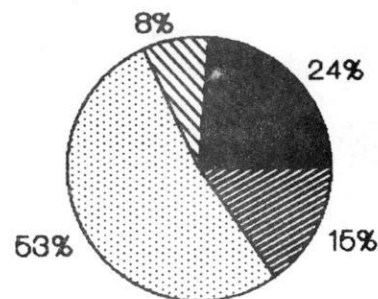
Makasiini
105 kirjoitusta

Elämäntaito
25 kirjoitusta

Kauneus ja Terveys
114 kirjoitusta

Pellervo
110 kirjoitusta

Kuva 6. Yrttikirjoitusten jakautuminen sisällön ja laajuuden mukaan aikakauslehdissä 1980-luvulla.

3.3. Yrttikirjoitukset lehdittäin

3.3.1. Kodin Kuvalehti

Yrttikirjoituksia esiintyi keskimäärin 0,46 kpl/lehden numero (kuva 5), ja 79 % yrttiartikkeleista oli ruokaohjeita (kuva 6). Suurin osa luokiteltiin yleisiksi ruokaohjeiksi, joissa neuvottiin yrttien käyttöä maustamisessa. Lehdessä oli paljon reseptejä ja kauniita värikuvia. Tyypillisiä teemoja olivat nopeasti valmistettavat kasvisruuat, mutta myös kalaruuat ja yrteillä maustettu lammas. Ruokaohjeita esiteltiin Mikrovinkeissä ja Kevätkeittiössä.

Muissa yrttikirjoituksissa esiteltiin Suomen luonnonvaraisia rohdoskasveja, luonnonteen valmistusta ja kasvien parantavia vaikutuksia. Kevät- ja kesänumeroissa annettiin lyhyesti yrttien viljelyohjeita. Lehdessä on kerrottu myös yrttitutkimuksista.

3.3.2. Kotiliesi

Yrttikirjoituksia esiintyi keskimäärin 0,38 kpl/numero (kuva 5), ruokaohjeita oli 73 % kirjoituksista (kuva 6). Ruokaohjeet (Kesäkeittiö) sisälsivät runsaasti kevyen ruokavalion ohjeita ja erikoisruokavalion, kuten esimerkiksi diabeteksen vaatimia ohjeita. Lehdessä esiteltiin eri maiden ruokakulttuuria, ja kolmasosa ruokaohjeista luokiteltiin yrttiruokaohjeiksi.

Muissa yrttikirjoituksissa olivat esillä luonnonyrttien keräily, kuivatus ja käyttö sekä yrttien käyttö kauneudenhoidossa ja koristeina. Yrttien viljelyohjeita oli vähän.

3.3.3. Makasiini

Makasiini oli todellinen yrttien ystävien lehti: yrttikirjoituksia oli keskimäärin 1,5 kpl/numero (kuva 5). Suosituin yrttiaihe oli ruokaohjeet, mutta reseptien lisäksi esiteltiin yrttien käyttöä ja viljelyä monipuolisesti (kuva 6).

Ruokaohjeista pääosa oli laajoja yrttiruokaohjeita. Eri lehdistä Makasiini esitteli maustelajeja laajimmin. Esimerkiksi jouluruokaohjeissa 1984 mainittiin seuraavat yrtit: fenkoli, kumina, tilli, timjami, salvia, minttu, basilika, rakuuna, valkosipuli, korianteri ja persilja. Kuukauden Keittokirja sisälsi runsaasti uusia ideoita yrttien käytölle.

Muissa yrttikirjoituksissa esiteltiin yrttien viljelijöitä sekä neuvottiin yrttien kuivatusta ja viljelyä myös kaupungissa ikkunalaidoilla ja parvekkeilla. Vuonna 1988 julkaistiin erityinen Makasiinin yrttiliite.

3.3.4. Elämäntaito (ET)

ET-lehdestä oli mukana vain neljä vuosikertaa (taulukko 1). Yrttikirjoituksia oli keskimäärin 0,56 kpl/numero (kuva 5), ja noin puolet yrttikirjoituksista oli ruokaohjeita Kotikeittiö-sarjassa (kuva 6). Lehti on suunnattu keski-ikäisille ja vanheneville ihmisille ja käsittelee elämäntapoja yleisesti. Maustekasveista kirjoitettiin puutarhanhoidon yhteydessä kevät- ja kesänumeroissa. Luonnonmukaisesta viljelystä ilmestyi oma sarja.

3.3.5. Kauneus ja Terveys

Yrttejä koskevia kirjoituksia oli lehdessä keskimäärin 0,86 kpl/numero (kuva 5). Yrttikirjoituksista oli 62 % ruokaohjeita (kuva 6). Ruokaohjeet liittyivät laihduttamiseen, paastoamiseen ja

kevyeen ruokavalioon. Reseptit julkaistiin yleensä sarjoissa Kasvikeittokirja, Terveyttä luonnosta ja Suuri yrttisarja. Viime mainitussa esiteltiin perusteellisesti 21 yrttiä ja käyttöohjeiden lisäksi annettiin myös viljelyohjeita.

Muissa yrttikirjoituksissa yrttejä käsiteltiin monipuolisesti. Kirjoituksissa esiteltiin yrttivalmisteita kauneuden hoidossa, kosmetiikka-alan yrityksiä ja lääkkeenomaisten valmisteiden käyttöä. Myös yrttitutkimuksista ja viljelystä kirjoitettiin. Lisäksi lehdessä oli yrtteihin liittyen kepeitä kirjoituksia lemmonyrtteistä, mieskunnan lisäämisestä, intialaisen ja arabialaisen kulttuurin yrttitaaloista sekä yrttien ja horoskooppien yhteisvaikutuksista.

3.3.6. Pellervo

Yrttikirjoituksia oli keskimäärin 0,55 kpl/lehden numero (kuva 5) ja 68 % kirjoituksista oli ruokaohjeita (kuva 6). Muissa kirjoituksissa mauste- ja rohdoskasveja käsiteltiin maatalouden vaihtoehtokasveina. Kirjoituksissa esiteltiin viljelijöitä, maataloja ja yrityksiä, jotka tuottivat pellavaa, sinappia, kuminaa, valkosipulia tai unikkoa. Puumalan ja Lapin yrttitutkimushankkeita selostettiin useissa artikkeleissa. Ryytimaa-sarjassa esiteltiin eri yrttilajeja lyhyissä artikkeleissa. Erikoisartikkeleita oli mm. kauneusyrteistä, Kauko-Idän mausteista, luonnonteeaineiden kuivatuksesta ja hiostamisesta.

3.3.7. Kotilääkäri

Lehdessä oli keskimäärin 0,69 yrttikirjoitusta/numero (kuva 5) ja ruokaohjeita oli vähän (kuva 7). Artikkelit olivat korkeatasoisia ja kirjoittajina tai asiantuntijoina oli usein professoreita ja tutkijoita. Kirjoituksissa selvitettiin lääkekasvien, yrttien ja

mausteiden vaikutusta ihmisten terveydentilaan. Parhaita artikkeleita oli yhteensä 27 kirjoituksen sarjassa, jossa Helsingin yliopiston farmasian laitoksen professori Raimo Hiltunen kertoi rohdoskasvien vaikuttavista aineista ja käytöstä sekä haitallisista sivuvaikutuksista.

Toinen hyvä sarja käsitteli yrttien vaikutuksia ravitsemustieteiden näkökulmasta. Lehdessä selostettiin myös yrttien käyttöä vaihtoehdollääkinnässä, esimerkiksi kukkaterapiassa ja homeopatiassa. Artikkelit olivat hyvin informatiivisia ja antoivat hyvän kuvan alan - joskus kiistellystäkin - tietämyksestä.

3.3.8. Terveen Elämän Edistäjä (TEE)

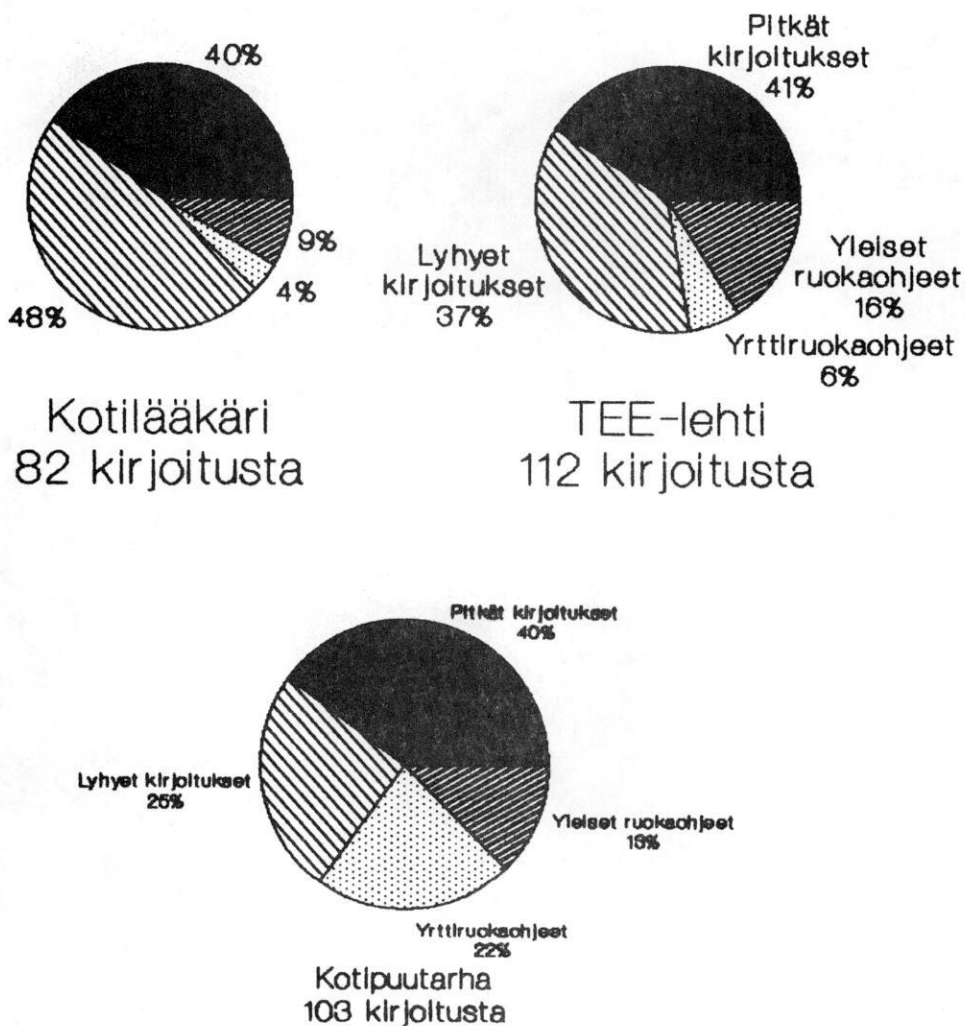
Lehdessä oli säännöllisesti ja runsaasti yrttikirjoituksia, 2,01 kpl/numero (kuva 5). Ruokaohjeita oli muihin kirjoituksiin verrattuna vähän (kuva 7). Kirjoituksissa esiteltiin runsaasti Suomen luonnonvaraisten kasvien ja luonnonmukaisesti tuotettujen yrttien käyttöä. Esimerkiksi nokkosesta oli lehdessä 12 artikkelia. Kotipuutarhan viljelyohjeet olivat luonnonmukaisia. Yrttien keräilyn ja viljelyn lisäksi opastettiin laajasti kasvien jatkokäsittelyyn kotioloissa. Neuvottiin kuivatusta ja pakastusta vaikuttavien aineiden säilymiseksi, samoin haudutusta ja hiostusta yrttejä käytettäessä. Lehti seurasi myös yrttitutkimusten tuloksia ja alan kehitystä.

3.3.9. Kotipuutarha

Yrttikirjoituksia oli keskimäärin 0,84 kpl/lehti (kuva 5). Kirjoituksista oli 35 % ruokaohjeita (kuva 7). Kotipuutarha on erikoislehti puutarhaharrastajille ja yrttikirjoituksissa olivat pääosin esillä yrttien kasvattaminen ja käyttö. Vuosikymmenen alussa ilmestyi mausteopas lyhyine kasviesittelyineen. Vuosikymmenen lopulla yrttien viljelyä ja käyttöä esiteltiin 1-2 sivun kirjoituksissa. Lehti antoi tietoja ja ideoita erityisten yrttitarhojen

perustamisesta, artikkelit Englannista, USA:sta ja Suomesta käsitelivät yrttitarhoja ja yrttien käyttöä myös koristekasveina. Viljelyohjeet olivat pääosin luonnonmukaisia.

Yrttikirjoitusten jakautuminen

Kuva 7. Yrttikirjoitusten jakautuminen sisällön ja laajuuden mukaan Kotilääkäri-, TEE- ja Kotipuutarha-lehdessä 1980-luvulla.

3.3.10. Puutarha

Puutarha on ammattilehti, joten yrttikirjoitusten matala lukumäärä, vain 0,21 kpl/numero, oli yllätys (kuva 5). Ruokaohjeita ei lehdessä ollut lainkaan (kuva 8). Kymmenen vuoden aikana julkaistiin 25 artikkelia, kun mukaan lasketaan kirjoitukset sipulikasvien lääkkeenomaisista vaikutuksista, tyrnistä, valkosipulista, pellavasta ja pyretriinistä. Varsinaisia yrttiartikkeleita oli vain 15 kpl (kuva 8). Artikkelit olivat kuitenkin korkeatasoisia ja antoivat kattavan kuvan Suomen yrttitutkimuksista. Suomen Akatemian maustekasvitutkimuksen ja Helsingin yliopiston johtaman Puumalan rohdos- ja maustekasvihankkeen tuloksia julkaistiin lehdessä laajasti.

3.3.11. Puutarha-Uutiset

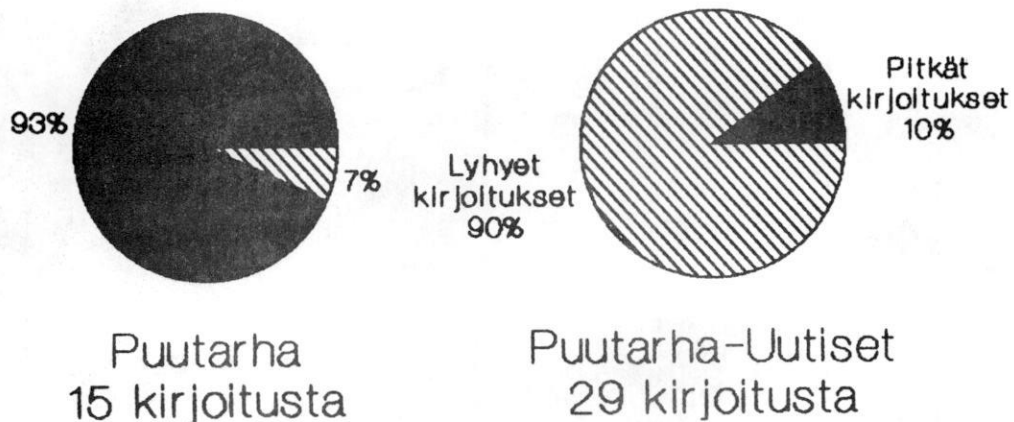
Myös tässä puutarha-alan ammattilehdessä yrttikirjoituksia oli vähän, keskimäärin 0,06 kpl/lehti (kuva 5). Kirjoituksissa käsiteltiin lähinnä tutkimustuloksia lyhyissä artikkeleissa, ruokaohjeet eivät kuuluneet lehden linjaan (kuva 8). Lehdessä julkaistiin vain yksi pitkä kirjoitus Suomen maustekasvitutkimuksesta ja -tuotannosta.

3.4. Yrttikurssilaisten sukupuoli, ikä ja ammatti

Kyselyyn vastanneista oli 65 % naisia (kuva 9). Kiteen kurssilaisista oli 45 % naisia, muilla kursseilla naisten osuus oli 72 %. Kiteen kurssilaiset olivat pääosin 21 ja 30 ikävuoden välillä, 64 % muiden kurssien osanottajista oli 21-40 vuotiaita (kuva 10). Alle 20 vuotiaita oli kurssilaisista vain 4 %.

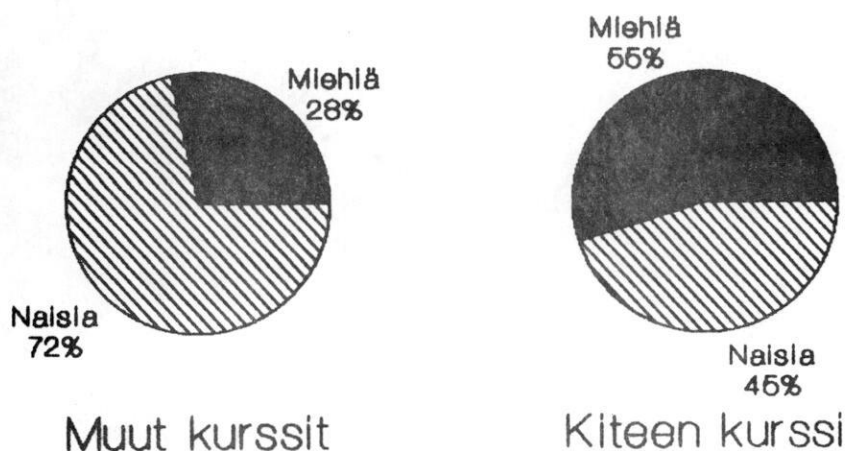
Yrttikirjoitusten jakautuminen

21

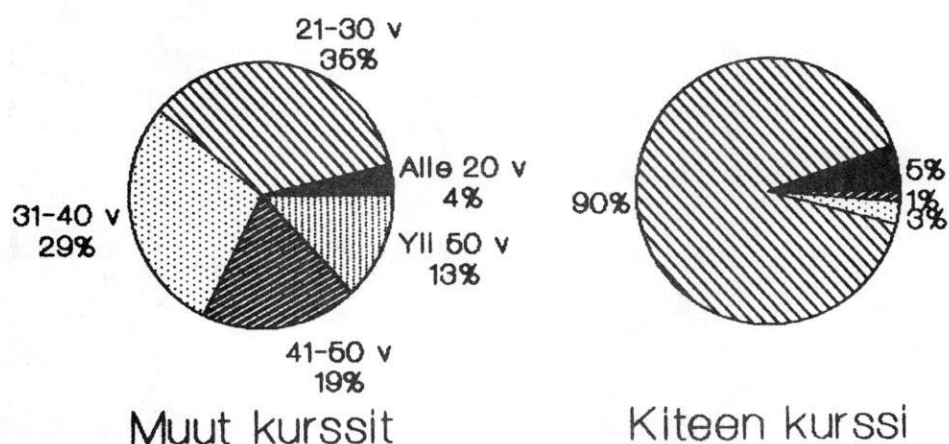
Kuva 8. Yrttikirjoitusten jakautuminen laajuuden mukaan Puutarha- ja Puutarha-Uutiset -lehdissä 1980-luvulla.

Yrttikurssilaiset Sukupuolijakauma

Kuva 9. Yrttikursseille osallistuneiden sukupuoli. Vastauksia Kiteen kurssilta 73 kpl, muilta kursseilta 192 kpl.

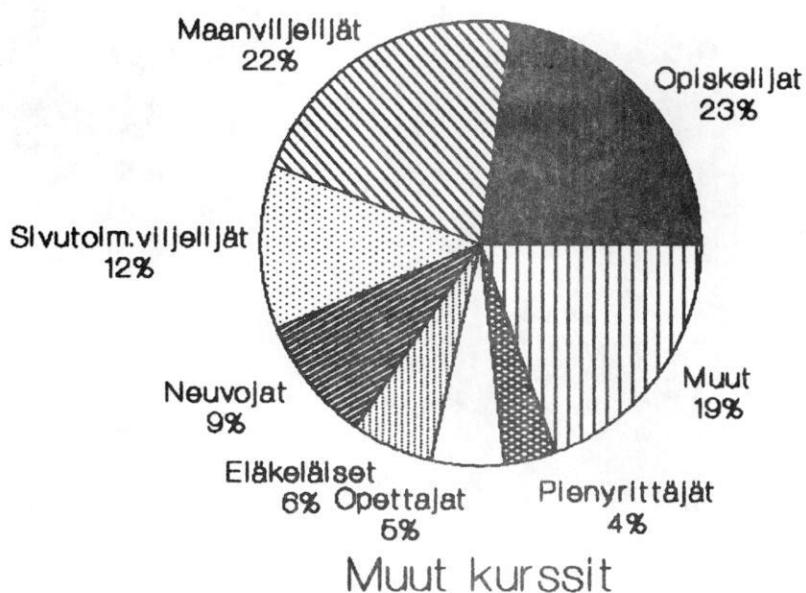
Yrttikurssilaiset Ikäjakauma

Kuva 10. Yrttikursseille osallistuneiden ikäjakauma. Vastauksia Kiteen kurssilta 73 kpl, muilta kursseilta 198 kpl.

Yrttikurssilaisista oli opiskelijoita 22 %, kun Kiteen kurssia ei oteta lukuun mukaan (kuva 11). Pää- tai sivutoimisia maanviljelijöitä oli 32 % kurssilaisista, myös opettajia ja neuvoja osallistui kursseille paljon. Osallistujien joukossa oli maatalouslomitajia, puutarhureita, pienyrittäjiä, toimihenkilöitä, sosiaalityöntekijöitä, kotirouvia, yksi ravintola-alalla työskentelevä ja valokuvaaja.

Yrttikurssilaiset Ammatit

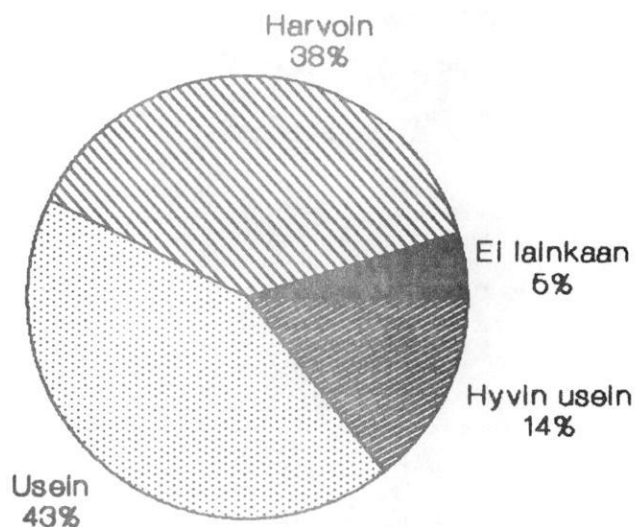
Kuva 11. Yrttikursseille osallistuneiden ammatit.

Vastauksia muilta kuin Kiteen kurssilta 193 kpl.

3.5. Yrttien käyttö, hankinta ja viljely

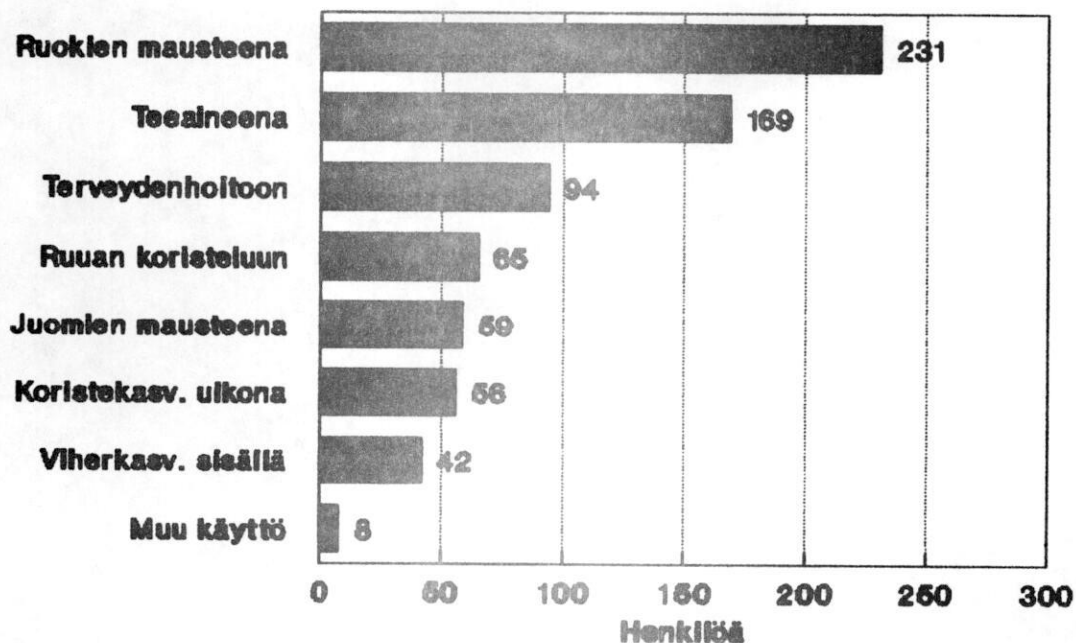
Yli puolet yrttikurssien osanottajista oli käyttänyt yrttejä usein tai hyvin usein ja noin 5 % ei ollut käyttänyt yrttejä lainkaan (kuva 12). Yrttejä käytettiin eniten ruokien maustamiseen, 85 % kurssilaisista oli käyttänyt yrttejä tähän tarkoitukseen (kuva 13). Teeaineena oli yrttejä käyttänyt 62 % kurssilaisista ja terveydenhoidossa, yskän, kuumeen, ihon, hiusten tai jalkojen hoidossa 34 % kurssilaisista. Yrttejä osattiin käyttää hyvin monipuolisesti, myös ruokien ja juomien koristamisessa sekä koriste- ja viherkasveina (kuva 13). Muita käyttötapoja olivat tuoksusekoitukset ja yrttikylvyt.

Yrttikurssilaiset Aikaisempi yrttien käyttö

Kuva 12. Yrttikurssilaisten yrttien käyttötiheys.
Vastauksia 273 kpl.

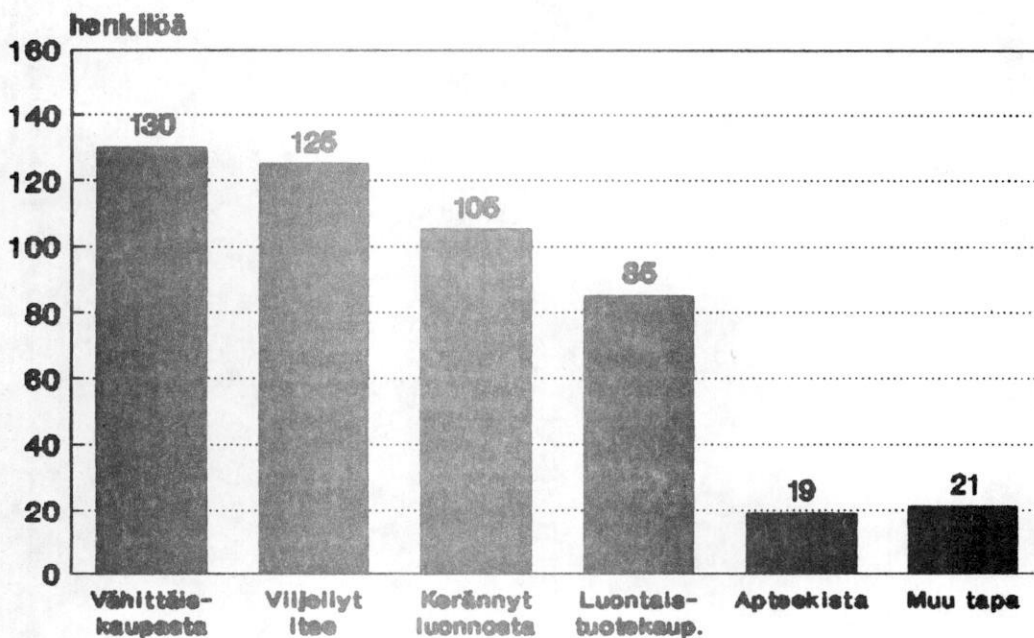
Yrttien käyttötapa

Kuva 13. Yrttikurssilaisten yrttien käyttötapa. Vastauksia
273 kpl, mahdollista vastata useaan kohtaan.

Yrttien käyttäjistä hieman alle puolet ilmoitti hankkivansa kasvit omilta viljelmiltä (kuva 14). Yhtä usein yrtit hankittiin vähittäiskaupasta, harvemmin luontaistuotekaupasta. Huomattavan paljon yrttejä kerätään myös suoraan luonnosta, 39 % kurssilaisista oli kerännyt luonnonyrtejä (kuva 14).

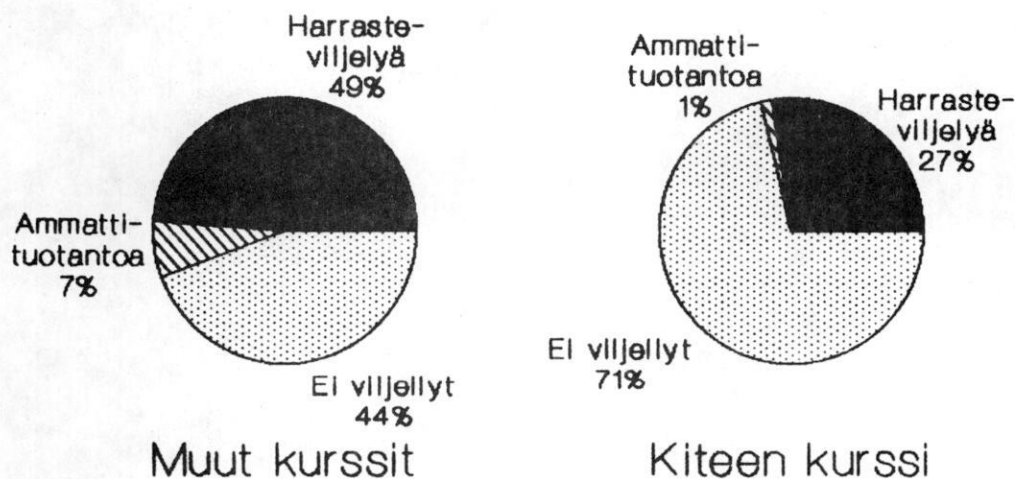
Yrttikurssilaiset Yrttien hankinta

Kuva 14. Yrttikurssilaisten yrttien hankintatapa. Vastauksia 273 kpl, mahdollista vastata useaan kohtaan.

Suurella osalla kurssilaisista ei ollut lainkaan aikaisempaa kokemusta yrttien viljelystä (kuva 15). Kiteen kurssilaisista oli 27 % harrastanut yrttien viljelyä, muiden kurssien osanottajista 48 %. Kursseille osallistuneista 273 henkilöstä vain 14 oli viljellyt yrtejä ammattimaisesti. Kurssilaiset olivat kasvattaneet eniten tilliä, persiljaa, sitruunamelissaa, ruohosipulia, meiramia, minttuja, kirveliä, salviaa, basilikaa ja timjamia (taulukko 4).

Yrttikurssilaiset Aikaisempi yrttien viljely

Kuva 15. Yrttikurssilaisten yrttien viljelykokemus. Vastauksia Kiteen kurssilta 73 kpl, muilta kursseilta 194 kpl.

Taulukko 4. Yrttikurssien osanottajien viljelemät yrtit.

Yhteensä 197 vastausta. Kiteen kurssi ei ole mukana.

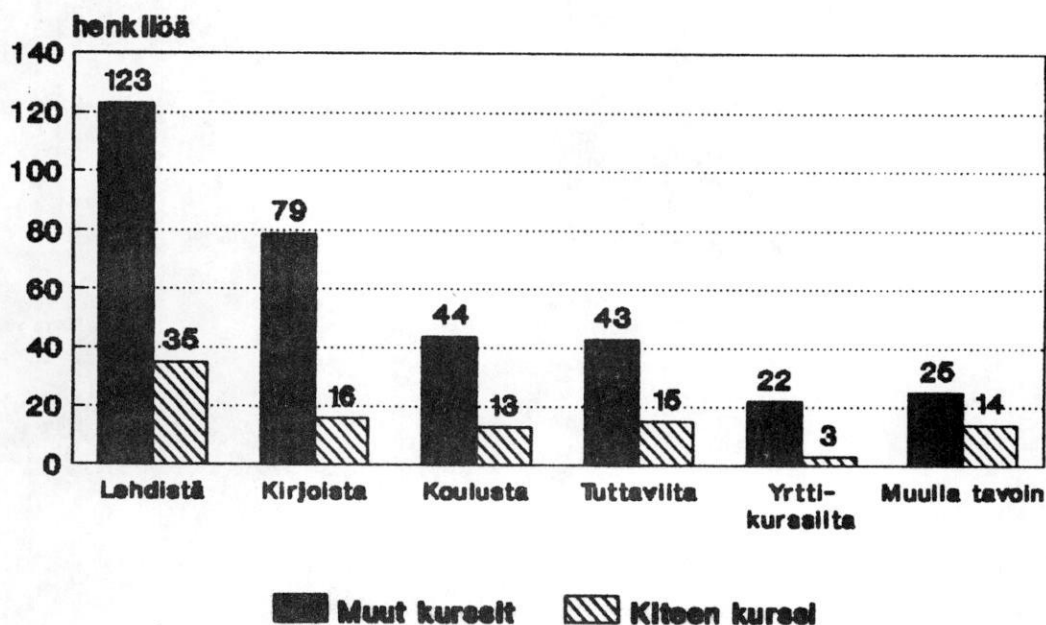
Yrttilaji	Viljelleiden määrä, kpl	Osuus vastaan- neista, %
tilli	78	40
persilja	74	38
sitruunamelissa	51	26
ruohosipuli	29	15
meirami	28	14
mintut	27	14
kirveli	27	14
salvia	25	13
basilika	24	12
timjami	22	11
iisoppi	18	9,1
rakuuna	16	8,1
oregano	16	8,1
lipstikka	14	7,1
kurkkuyrtti	13	6,6
kynteli	12	6,0
rosmariini	12	6,0
sipulit	9	4,5
anisiisoppi	7	3,5
kumina	7	3,5
kehäkukka	6	3,0
väinönputki	5	2,5
krassi	4	2,0
kiinansipuli	4	2,0
vihersipuli	4	2,0
ampiaisyrtti	4	2,0
laventeli	4	2,0
fenkoli	4	2,0
nokkonen	4	2,0
piparjuuri	3	1,5
lehtiselleri	3	1,5
kamomilla	3	1,5

valkosipuli	2	1,0
raunioyrtti	1	0,5
raparperi	1	0,5
paprika	1	0,5
punahattu	1	0,5
väriminttu	1	0,5
korianteri	1	0,5
humala	1	0,5
aaprotti	1	0,5

3.6. Yrttitiedon saanti ja kursseille osallistumisen syyt

Suuri osa kurssilaisista oli sitä mieltä, että Suomessa on tietoa yrttien viljelystä riittämättömästi (taulukko 5). Tiedot ovat hajanaisia ja niitä on vaikea löytää. Nykyistä yrttitietoa pidettiin myös liian teoreettisena ja vastaajien mielestä siitä oli vähän hyötyä käytännön tuotannossa (taulukko 5).

Yrttitiedon saanti

Kuva 16. Mistä saitte tietoa yrttien viljelystä ennen kurssille tuloa? Vastauksia Kiteen kurssilta 73 kpl, muilta kursseilta 197 kpl. Mahdollista vastata useaan kohtaan.

Kurssilaiset olivat saaneet tietoa yrttien viljelystä eniten lehdistä ja kirjoista (kuva 16). Vain muutama kurssilainen mainitsi, että tehokas tapa hankkia tietoa on tutustua viljelykohteisiin tai mennä yrttitiloille töihin.

Taulukko 5. Mikä on mielipiteenne yrttiviljelytiedon saamisesta nykyhetkellä Suomessa?

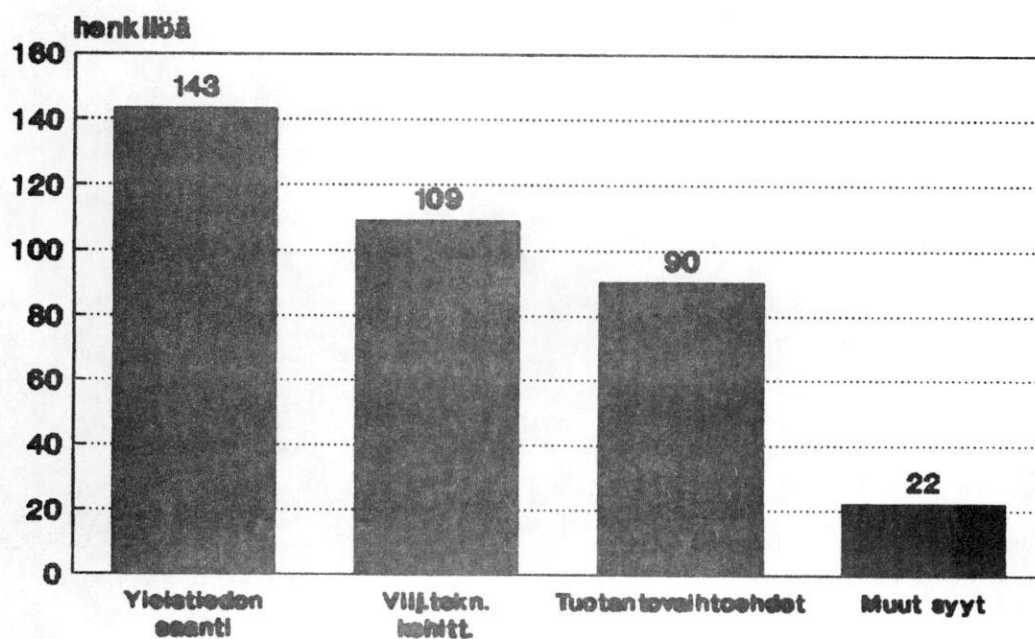
Vastauksia Kiteen kurssilta 73 kpl ja
muilta kursseilta 197 kpl.

	Muut kurssit % vastanneista	Kiteen kurssi % vastanneista
Tietoa helposti saatavilla	17	11
Tietoa vaikea saada	32	34
Teoreettista tietoa	27	14
Käytännön tietoa	8	4
Tiedot hajanaisia	83	69
Tiedot keskitettyjä	1	0
Tietoa riittävästi kaupallisen tuotannon aloittamiseksi	4	4
Tiedot eivät riitä	34	25

Kurssilaiset mainitsivat noin 30 eri aikakaus- ja sanomalehteä, joista he olivat saaneet tietoja yrttien viljelystä (taulukko 6). Useimmin mainittiin puutarhaharrastajien erikoislehti Kotipuutarha ja alan ammattilehti Puutarha. Maatalouden ammattilehdet Maaseudun Tulevaisuus ja Pellervo sekä 4H-kerholaisten lehti Nuorten Sarka olivat usein käytettyjä tietolähteitä. Myös kodin yleislehdistä ja ns. naistenlehdistä oli saatu yrttien viljelytietoutta (taulukko 6). Yrttikirjoista tunnettiin parhaiten Ulla Lehtosen ja Toivo Rautavaaran kirjoittamat kirjat (taulukko 6).

Lähes puolet osallistujista tuli yrttikursseille etsimään kaupallista tuotantovaihtoehtoa tavoitteena joko sopimusviljelyn tai oman yritystoiminnan aloittaminen (kuva 17). Suurin osa kurssilaisista vastasi kuitenkin hakevansa kurssilta vain yleistä yrttitietoutta.

Yrttikurssilaiset Osallistumisen syyt

Kuva 17. Miksi osallistutte yrttilviljelykurssille? Vastauksia muilta kuin Kiteen kurssilta 197 kpl. Mahdollista vastata useaan kohtaan.

Taulukko 6. Mistä kurssilaiset saivat tietoa yrttiviljelystä ennen kurssille tuloa ? Lehdet ja kirjat.

Kurssilaisia	
Lehdet ja kirjat	kpl
Kotipuutarha	23
Puutarha	17
Terveen Elämän Edistäjä	13
Maaseudun Tulevaisuus	13
Pellervo	10
Nuorten Sarka	9
Kotiliesi	7
Voi Hyvin	7
Kotivinkki	5
Puutarha-Uutiset	3
Terveys 2000	2
Kodin Kuvalehti	2
Koti	2
Käytännön Maamies	2
Emäntälehti	1
Omavarainen Maatalous	1
Trädgårdsnytt	1
Helsingin Sanomat	1
Maakuntalehdet	2
Paikallislehdet	9
Muut lehdet	8
Ulla Lehtosen kirjat	11
Toivo Rautavaaran kirjat	11
Seija Hälvä: Mausteita omasta maasta	9
Anna Borgen: Minun yrttini	4
Suomen terveyskasvit (Valitut Palat)	3
Pentti Alanko: Fines Herbes	2
Aili Peltola: Suuri yrtti- ja maustekirja	2
Jan Olsson: Yrtti- ja rohdoskirja	2
Maria Treben: Luonnon omat lääkkeet	1
Vogel: Luonto paras lääkitsijä	1
Kauppayrttiopas (AKH)	1

Kun kurssilaisilta kysyttiin erilaisten tietojen tarpeellisuudesta, 96 % vastanneista katsoi, että viljely- ja käyttötiedon lisäksi tarvitaan tietoa myös markkinoinnista (taulukko 7).

Taulukko 7. Mitä mieltä olette yrittiviljelytiedon tarpeellisuudesta?

Vastauksia muilta kursseilta 197 kpl,
Kiteen kurssilta ei kysytty.

	%
	vastanneista
Tarvitaan vain viljelytekniistä tietoa	1
Tarvitaan tietoa sekä viljelystä että käytöstä	40
Viljely- ja käyttötiedon lisäksi tarvitaan tietoa myös markkinoinnista	96

Kurssilaisten mielestä yrttien viljelyllä on tulevaisuutta Suomessa (taulukko 8). Kukaan kurssilaisista ei pitänyt kylmiä olosuhteita viljelyn esteenä. Vastanneista 57 % piti viljelyä kannattavana, jos kulutus lisääntyy nykyisestään, 92 % piti hyvää markkinointia kannattavan tuotannon edellytyksenä (taulukko 8).

Taulukko 8. Mikä on mielipiteenne yrttiviljelyn tulevaisuudesta Suomessa?

Vastauksia muilta kursseilta 197 kpl,
Kiteen kurssilta ei kysytty.

	%
	vastanneista
Viljely ei kannata kylmien olosuhteiden takia	0
Kannattaa viljellä vain omiksi tarpeiksi	19
Kannattaa viljellä terveydenhoidon tarpeisiin pieniä määriä	17
Ei kannata koskaan viljellä kaupallisia tarkoituksia varten	0
Kannattaa viljellä, jos kulutus lisääntyy	57
Tehokkaan markkinoinnin avulla voi olla kannattavaa	92

3.7. Agrologiopiskelijoiden suhtautuminen yrtteihin

Kaksi kolmasosaa opiskelijoista haluaisi viljellä yrttejä kotitalallaan (taulukko 9). Neljäsosa vastanneista oli kiinnostunut kaupallisesta tuotannosta. Maatalousopiston antamaa yrttikoulutusta pidettiin riittämättömänä, ja opetusta toivottiin sekä yrttien viljelystä että käytöstä (taulukko 9).

Taulukko 9. Kiteen maatalousoppilaitoksen oppilaiden yrttiviljelyhalukkuus ja mielipiteet yrttiopetuksesta.
Vastauksia 66 kpl.

	*
	vastanneista

Haluaisitko viljellä yrttejä omalla tilalla?	
Kyllä	67
Ei	33
Miksi haluaisit viljellä yrttejä?	
Omaan käyttöön	74
Sopimustuotantona	24
Oman yrityksen käyttöön	2
Onko koulussa riittävästi yrttiopetusta?	
Kyllä	17
Ei	83
Haluaisitko opiskella enemmän yrttitietoutta koulun aikana?	
Kyllä	94
Ei	6
Mitä haluaisit opiskella?	
Yrttien käyttöä	2
Yrttien viljelyä	5
Molempia	93
-----	

4. Tulosten tarkastelu

4.1. Yrttikirjoitukset aikakauslehdissä 1980-luvulla

Mauste- ja rohdoskasveja käsittelevien kirjoitusten määrä kasvoi aikakauslehdissä 1980-luvulla. Puutarha-alan ammattilehdissä kirjoitusten määrä pysyi kuitenkin pienenä. Yrttikirjoitusten osuus oli pieni kaikissa lehdissä, jos sitä verrataan 50-100-sivuisen lehden kirjoitusten kokonaismäärään. Yrttejä pidettiin vuosikymmenen lopulla edelleen eksoottisena aiheena.

Aikakauslehdissä olevilla kirjoituksilla on mahdollista tavoittaa suuri joukko lukijoita eli potentiaalisia yrttien käyttäjiä. Kodin Kuvalehden, Kotilieden ja Pellervon yhteinen levikki oli noin 445 000 kpl ja lehdet ilmestyivät 24 kertaa vuodessa. Kerran kaudessa ilmestyneiden lehtien Kauneus ja Terveys, ET, Kotilääkäri, Kotipuutarha ja TEE-lehden levikki oli yhteensä noin 320 000 kpl. Edellisiin lehtiin verrattuna oli puutarha-alan ammattilehtien levikki pieni, Puutarha noin 5000 kpl ja Puutarha-Uutiset noin 6000 kpl.

Ammattilehdissä yrttikirjoitusten määrä jäi pieneksi, koska niissä ei ollut ruokaohjeita. Lehdissä kirjoitettiin ammattiväelle yrttien tuotantomahdollisuuksista. Mauste- ja rohdoskasvien uudet tutkimustulokset esitettiin nopeasti ammattilehtien sivuilla. Kirjoittajien määrä kuvastaa yrttialan kapeutta Suomessa, esimerkiksi kaksi kirjoittajaa vastasi Puutarha-lehden 11 yrttikirjoituksesta v. 1984-1988.

Eri lehdissä kirjoitusten aihealue oli hyvin laaja ja monipuolinen. Yrttilajeja on paljon ja niistä kirjoitetaan maatalouden, lääketieteen, farmasian, kasvitieteen, historian tai psykologian näkökulmasta. Suomessa on kasvanut pari sukupolvea aikana, jolloin yrtit oli unohdettu lähes kokonaan. Siksi tiedonjano on ollut suuri 1970- ja 1980-luvuilla, ja tietolähteeksi on kelpuutettu mitä moninaisimmat julkaisut.

Valtaosa kirjoituksista käsitteli yrttien käyttöä ruuanlaitossa ja terveydenhoidossa. Yrttien käytön opettaminen suomalaisille on erittäin tärkeää ja välttämätön edellytys markkinoiden syntymiselle ja kotimaiselle tuotannolle. Aikakauslehdet tavoittavat satoja tuhansia kuluttajia, joiden ruokailutottumuksiin ei enää voida vaikuttaa koulujen kautta.

Artikkeleiden tason arviointi ei kuulunut tämän selvityksen tehtäviin. Yleensä kirjoitusten taso oli kohtalaisen hyvä. Viljelyn kohdalta asiatiedot tosin perustuivat vanhoihin lähteisiin. Vuosikymmenen loppupuolella alkoi näkyä uusien kirjojen vaikutus.

Professori Raimo Hiltunen totesi Kotilääkäri-lehdessä, että yleisölle annetaan liian vähän tietoa yrttien myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista. Hänen mukaansa kasvien ominaisuuksista ovat parhaiten perillä farmakologit, joiden asiantuntemusta pitäisi käyttää enemmän hyväksi. Haastattelun pohjalta lehdessä julkaistiin Kuukauden yrtti -sarja, jossa selvitettiin perusteellisesti 25 kasvin vaikutuksia. Myös muissa lehdissä ovat yrteistä kirjoittaneet alan asiantuntijat.

4.2. Arvioita kirjoitusten vaikutuksista

Suomessa ihmiset lukevat paljon ja aikakauslehdillä on suuri merkitys asenteiden muokkaajina ja uuden tiedon jakajina. Esimerkiksi puolet yrttikursseille osallistuneista oli saanut tietoa yrteistä aikakauslehdistä. Aikakauslehtien avulla on mahdollista tavoittaa suuret ihmisjoukot. Mielenkiintoisesti ja kepeästi kirjoitetut ja kauniisti kuvitetut jutut houkuttelevat lukemaan ja herättävät yrttikiinnostuksen.

Aikakauslehtien kirjoituksissa selostetaan yleensä yrttien käyttöä arkielämässä. Selkeät ohjeet houkuttelevat kokeilemaan yrttien käyttöä, mikä heijastuu markkinoilla kysynnän lisääntymisenä. Monet yrttien käyttäjät viljelevät yrtejä itse, mutta oma viljely

koko vuoden tarpeisiin on harvoille mahdollista. Kun Kotipuutarha-lehti ilmoitti myyvänsä kuponkitarjouksena ampiaisyrtin siemeniä, tilauksia tuli lyhyessä ajassa 400 kpl. Lääkkeenomaisten tuotteiden valmistus kotikonstein ei myöskään ole mahdollista.

Perusedellytys yrttien kotimaiselle ammattituotannolle on mauste- ja rohdoskasvien käytön lisääminen. Keski- ja Etelä-Euroopan maihin verrattuna on suomalaisilla vielä paljon oppimista. Maustekasvien käyttöopetus kaikilla mahdollisilla keinoilla ja erityisesti laajalevikkisen lehdistön avulla on avainasemassa.

Yrttien kysynnän lisääntyminen näkyy jo kotimaisen tuotannon kasvuna. Kauppojen hyllyiltä on saatavana yhä useammin Suomessa kasvatettuja tuoreyrttejä ja kuivattuja tuotteita. Ravintola-annoksia maustavat ja koristavat tuoreyrtit. Maatilahallituksen Puutarhayrityksrekisterin mukaan kasvoi avomaan maustetuottajien määrä 343:sta 417:een v. 1988-1991. Omavarainen Maatalous-lehden mukaan luonnonmukaisesti mausteita viljelleiden määrä lisääntyi vastavasti 16:sta 77:een. Kasvihuoneessa tuotettujen tuoreyrttien määrä on lisääntynyt huimasti, sillä v. 1987 tuotettiin 95 000 ruukkua ja v. 1990 2,44 miljoonaa ruukkua.

Hyvän esimerkin uuden tuotannon kehittymisestä tarjoaa auringonhattu, Echinacea purpurea. Se on vanha Pohjois-Amerikan intiaanien käyttämä lääkekasvi vilustumisen ja väsymyksen hoitoon. Saksalaiset tutkivat kasvin lääkinällisiä vaikutuksia 1970-luvulla, ja nykyisin auringonhattu-uutteesta valmistetaan maailmalla toista sataa tuotetta ihmisen vastustuskyvyn parantamiseen. Myös Suomessa auringonhattu on yksi suosituimmista lääkkeenomaisista valmisteista, v. 1990 se valittiin Vuoden tuotteeksi. Auringonhatun viljelytutkimukset aloitettiin Suomessa v. 1984 ja neljän vuoden koejakson jälkeen aloitettiin kaupallinen viljely Puumalassa. Kesällä 1991 auringonhattua viljeltiin yhden hehtaarin alalla kotimaisen jatkojalostajan tarpeisiin. Uutteen kysyntä on ollut hyvä ja viljelyalaa lisätään.

Yrttikiinnostuksen kasvu 1980-luvulla näkyy myös koulutuksen kysynnässä. Esimerkiksi yrttitutkija Bertalan Galambosi on pitänyt neljän viime talven aikana yli 80 kurssia eri puolilla Suomea, Kotkasta Kittilään ja Ilomantsista Ruukkiin. Frantsilan Yrttitilan kursseille riittää jatkuvasti tulijoita.

4.3. Yrttikurssilaisten taustaa ja toiveita

Yrttiviljelykursseille osallistui koulutukseltaan ja ammatiltaan hyvin erilaisia ihmisiä. Tietous yrteistä oli suurimmalla osalla melko vähäistä. Suuri osa kurssilaisista ei ollut lainkaan viljellyt yrtejä tai oli viljellyt niitä vain harrastukseksi. Viidesosa kurssilaisista toivoi yrttiviljelystä itselleen ammatia, suuri osa tuli yleisen yrttitietouden saamiseksi.

Osallistujat toivoivat tuotannon kannalta käyttökelpoista viljelytietoa. Kurssilaisten aiempi tietous oli hyvin eritasoista, monet olivat saaneet tietonsa hajanaisesti aikakauslehdistä. Yrttikirjat käsittelevät harrastetiljelyä, ja ammattituotantoa esittelevistä kirjoituksista ja kirjoista on puutetta. Myös maatalousopetukseen kaivataan oppimateriaalia yrteistä.

Tulevaisuudessa yrttikursseja pitäisi järjestää erikseen yrttien käytöstä ja tuotannosta kiinnostuneille. Harrastetiljelijät ja ammattiviljelijät tarvitsevat myös erilaista opetusta. Erilaista tietoa tarvitsevat niinkään luonnonyrttien kerääjät ja koriste-yrttien kasvattajat. Ajankohtaisten yrttiasioiden tiedottaminen aikakauslehtien toimittajille olisi myös tärkeää.

4.4. Yrttikiinnostuksen syitä

Mauste- ja rohdoskasveja kohtaan tunnetun kiinnostuksen syyt voitaneen jakaa kolmeen pääryhmään: järjenmukaisiin syihin, tunneperäisiin syihin ja taloudellisiin syihin. Järjenmukaisiin syihin kuuluvat esimerkiksi tutkittu tieto rohdoskavien parantavista vaikutuksista ja tiedot synteettisten lääkkeiden haittavaikutuksista. Entistä terveellisempiin elämäntapoihin voidaan päästä käyttämällä mausteita ruualaitossa korvaamassa rasvaa ja suolaa maun antajina. Näin vaikutetaan ylipainoon, verenpaineeseen ja sydänsairauksiin.

Tunneperäiset yrttikiinnostuksen syyt ovat moninaiset: perinteiden ja kansanlääkinnän arvostaminen, halu palata "takaisin luontoon" tai ilo itse viljelystä tai luonnosta kerätystä yrtistä. Lomamatkoilla koetut ruokailuelämykset antavat aiheen tutustua yrtteihin tarkemmin.

Puhtaasti taloudelliset syyt liittyvät joko yrttien viljelyyn tai niistä saatavien jatkojalostustuotteiden myyntiin. Perinteisten maataloustuotteiden ylituotantotilanteessa etsitään uusia tuotantovaihtoehtoja maataloille. Ulkomailta tapahtuvaa tuontia pyritään vähentämään kotimaisen tuotannon avulla.

5. Kiitokset

Mikkelin maakuntakirjaston henkilökunnalle esitetään parhaat kiitokset avusta aikakauslehtien hankinnassa. Yrttikurssien tiedustelulomakkeen palauttaneita kiitetään arvokkaasta avusta selvityksen teossa. Lisäksi kirjoittajat haluavat kiittää Etelä-Savon tutkimusaseman johtajaa Pirjo Dalmania käsikirjoituksen korjaamisesta ja kuvien piirtämisestä.

TIEDUSTELULOMAKE

Tiedustelun tarkoituksena on selvittää

- miksi kurssilaiset haluavat osallistua yrttikurssille?
- kuinka kurssilaiset saavat tietoa yrttiviljelystä ?

Lomake pyydetään täyttämään ALLEVIIVAAMALLA parhaiten sopiva kohta. On mahdollista alleviivata myös useita kohtia.

1) Kurssin pitopaikka ja ajankohta _____

2) Osanottajan sukupuoli ja ikä

- a) nainen b) mies
- a) alle 20 vuotta b) 21-30 vuotta c) 31-40 vuotta
- d) 41-50 vuotta e) yli 50 vuotta

3) Osanottajan ammatti

- a) opiskelija
- b) päätoiminen maanviljelijä
- c) sivutoiminen maanviljelijä
- d) pienyrittäjä
- e) luontaistuotekauppias
- f) eläkeläinen
- g) muu, mikä _____

4) Oletteko käyttäneet mausteita tai yrttejä ennen kurssille tuloa?

- a) en ollenkaan b) harvoin c) usein d) hyvin usein

5) Jos olette käyttäneet yrttejä, niin mihin tarkoitukseen?

- a) ruokien maustamiseen
- b) juomien maustamiseen
- c) ruokien ja juomien koristeluun
- d) teeaineena
- e) terveydenhoidossa (mm. yskää, flunssaa ja kuumetta vastaan tai ihon, hiusten ja jalkojen hoitoon, jne.)
- f) viherkasvina sisätiloissa
- g) puutarhassa koristekasveina
- h) muihin tarkoituksiin, mihin? -----

6) Jos olette käyttäneet yrttejä, niin mistä olette hankkineet niitä ?

- a) viljelin itse b) vähittäiskaupasta c) apteekista
- d) luontaistuotekaupasta e) keräsin luonnosta
- f) muulla tavalla, miten? -----

7) Oliko Teillä omaa yrttiviljelyä ennen kurssille tuloa?

- a) ei lainkaan b) omaa harrasteviljelyä
- c) sopimusviljelyä d) omaa viljelyä markkinoita varten

8) Jos viljelette, niin mitä yrtilajeja viljelette?

9) Miksi osallistutte yrttiviljelykurssille?

- a) yleistiedon saamiseksi yrteistä
- b) oman viljelytaidon lisäämiseksi
- c) uusien tuotantovaihtoehtojen löytämiseksi sopimusviljelytoimintaa varten
- d) uusien tuotantovaihtoehtojen löytämiseksi omaa yritystä ja markkinointia varten
- e) muista syistä, miksi? _____

10) Mistä saitte tietoa yrttiviljelystä ennen kurssille tuloa?

- a) naapureilta tai ystäviltä
- b) lehtiartikkeleista, lehtien nimet _____
-
- c) yrttikirjoista, kirjojen nimet _____
-
- d) koulusta, mikä koulu? _____
- e) yrttikursseilta, mistä? _____
- f) muualta, mistä? _____
-

11) Mikä on mielipiteenne yrttiviljelytiedon saamisesta nykyhetkellä Suomessa?

- a) helposti saatavilla
- b) vaikeasti saatavilla
- c) teoreettista tietoa
- d) käytännön tietoa
- e) hajanaista tietoa (eri lehdissä)
- f) keskitettyä tietoa
- g) riittävästi tietoa menestys- sellistä viljelyä varten
- h) tiedot eivät riitä

12) Mitä mieltä olette yrttiviljelytiedon tarpeellisuudesta?

- a) tarvitaan vain viljelytekniistä tietoa
- b) tarvitaan tietoa viljelystä ja käytöstä samanaikaisesti
- c) viljely- ja käyttötiedon lisäksi tarvitaan tietoa myös markkinoinnista

13) Mikä on mielipiteenne yrttiviljelyn tulevaisuudesta Suomessa?

- a) viljely ei kannata kylmien olosuhteiden takia
- b) kannattaa viljellä vain omiksi tarpeiksi
- c) kannattaa viljellä terveydenhuollon tarpeisiin pieniä määriä
- d) ei kannata koskaan viljellä kaupallisia tarkoituksia varten
- e) kannattaa viljellä, jos kulutus lisääntyy
- f) hyvän markkinoinnin avulla voi olla kannattavaa

Kiitokset vastauksistanne !

JAKELU: MAATALOUDEN TUTKIMUSKESKUS
Kirjasto
31600 JOKIOINEN
puh. (916) 1881, telefax (916) 188 339

HINTA: 50 mk